

ATT PREDIKA FÖR BARNEN

- några reflektioner

VARFÖR PREDIKA FÖR BARN?

Det är inte oviktigt att ställa den frågan. Vad är motivet? Är det att ge kristen kunskap? Syftar det till omvändelse? I bönen efter predikan i 1942 års handbok hette det, att Guds ord (och däri inkluderat den nyss hållna predikan) "tröstar, lär, förmanar och varnar". Är något av detta syftet med att i gudstjänsten, högmässan, familjemässan eller familjegudstjänsten predika för barn? Eller försöker jag predika för barnen därför att det hör till en vettig församlings "utbud".

Det går kanske att formulera hållbara svar både på vad som är orsaken och drivkraften till att jag som präst eller kyrklig ledare vill predika för barn. Det är också möjligt att i några satser uttrycka det syfte jag ser för en sådan predikan. Inledningsvis skulle jag vilja formulera mig så här enkelt: skälet för mig att rikta mig till barn i församlingsgudstjänstens predikan är att barnen kommer med sina föräldrar till kyrkan och att de är viktiga för mig. Därför vill jag även i predikan rikta mig till dem.

SKA MAN "PREDIKA" FÖR BARN?

Det är svårt att tala generellt om barn, ty det är stor skillnad på barn i 2-4-årsåldern och i lågstadie- eller mellanstadieåldern. När det gäller de lägre åldrarna vill jag nog sätta ett frågetecken inför att "predika" för dem. För de små, dvs upp till 4-5-årsåldern, är det andakten, liturgin, gudstjänstrummet, de vuxnas beteende som förkunnar. Om majoriteten av barnen i gudstjänsten är i förskoleåldern är det nog viktigare att tänka igenom rummets möblering och utformning och gudstjänstens gestaltning och att låta barnen sitta långt fram så att de ser. Man kan uppmuntra de vuxna till ett andaktsfullt deltagande och till en accepterande hållning gentemot barnen även när de

tappar koncentrationen. Allmänt håller nog den regel som den ortodoxe metropoliten Anthony Bloom i London gav: Låt inte barnen vara med längre tid i gudstjänsten än att de längtar tillbaka. Det är viktigare att de längtar in igen än att de längtar ut.

I enstaka fall kan det vara riktigt att predika med bara barn som målgrupp. Det bör då i så fall handla om barn i skolåldern. Som regel tror jag dock att man inte ska tänka enbart på barnen som målgrupp utan också tänka på föräldrarna. En helt annan sak är det att den språkliga förståelsenivån ofta kan ligga på skolbarnens plan - då förstår alla vuxna, brukar man med visst fog säga. Däremot bör även en predikan som innehållsligt riktar sig till barn delvis vända sig till de vuxna och därmed övergå en 7-åringss fattningsförmåga, ty det hör till barns villkor och även till deras önskan att växa och sträcka sig över sin förmåga.

METOD-FRÅGAN

Dialogen är ofta ett måste för att barn ska hänga med. Detta utesluter inte *berättandet*. Men berättandet fordrar i regel stickrepliker, som t ex "Vad tror ni Jesus sa då?" eller "Vad tror ni han gjorde?" för att föra berättelsen framåt tillsammans med barnen. Dialogen fordrar dock av "predikanten" en följsamhet och förmåga att knyta an till de svar eller repliker man får. En och annan kan kanske använda Brasses metod i det gamla TV-programmet "Fem myror är fler än fyra elefanter". När Brasse fick andra svar än han önskade sa han alltid: "Fel, fel, fel... Ja, egentligen är det väl inte fel, men det var inte det svar jag tänkt mig...".

Där förutsättning och begåvning finns för *dockteater* är sådan ibland ett utmärkt hjälpmedel.

Berättelsesmetodiken fordrar att man lär sig texten ordentligt och att man tränar återberättandet. Att predika för barn fordrar ofta mer kommentarstudier och mer förberedelser för att det ska bli bra än vad annan predikan gör. Följande är viktiga "kom-ihåg" inför barnpredikan:

1. *Hitta barnens perspektiv* i den text som ska användas (om textval - se nedan). Vissa evangelietexter erbjuder direkt ett perspektiv som barn kan identifiera sig med och har därför blivit populära barntexter. Det gäller t ex berättelsen om Sackeus. Han är liten och kan inte se för alla vuxna som står i vägen - det känner barn igen. Han betar sig ovuxet och klättrar upp i trädet. Även berättelsen om Bartimeus ger barnperspektivet så att säga gratis. Han är också utanför, han tjarar och ropar på hjälp och får tillsägelse att vara tyst. Vilket barn har inte varit med om det? I GT är Josef, som var skrytsam inför bröderna och som sen kastades i brunnen, också lätt för barn att känna igen sig i. Mose känsla av blyghet och rädsla efter mötet med Gud i den brinnande busken och hans vilja att slippa tala inför Faraon kan många barn identifiera sig med. I andra bibelberättelser får man kanske dikta upp en figur, ett barn som står vid väggkanten och t ex iaktar Jesus som rider in i Jerusalem.

2. *Vad lär oss texten om hur Jesus är (om hur Gud är)?* Detta är nog det avgörande om man vill nå någonstans med sin predikan för barnen. Vi lärde oss för ett antal år sedan, att barn inte kan ta till sig liknelser. Det första som religionspedagogerna lärde oss då var att vi inte skulle använda liknelser för barn. Sen kom några som menade sig veta bättre och de sa att man visst kunde använda liknelserna för barn om man nöjde sig med att berätta dem och struntade i poängen. Barn skulle kunna ta till sig liknelseberättelsen, men de förmådde inte klara av tillämpningen. Jag tror att det är riktiga slutsatser. Nu menar jag att det finns en risk att vi överför detta tänkande på alla bibelberättelser. Vi försöker kanske hitta barnens perspektiv i texterna och så använder vi predikan till att lära dem själva bibelberättelsen. Det är enligt mitt förmenande ett bedrägeri mot barnen. Det är också ett svek mot texter-

na. Exegetiskt sett har texterna ett djupare syfte än att endast återberätta vad som skett historiskt. Evangelisten eller den gammaltestamentliga krönikören har ett syfte med att berätta det han berättar. När det gäller en predikan för barn bör vårt syfte vara inte i första hand att barnen skall lära sig berättelsen, utan att de ska lära sig något om hurdan Jesus är, hurdan Gud är. Då blir sättet att berätta om t ex Sackeus sådant att man ger uttryck för att Jesus är sådan att han bryr sig och vill vara med den som är utanför, den som betar sig barnsligt. Det handlar med andra ord om att mycket noggrant i det förberedande kommentarstudiet hitta poängen i berättelsen eller liknelsen. Om jag "prediko"-berättar liknelsen om det förlorade fåret, nöjer jag mig alltså inte med att försöka lära ut själva liknelsen, utan jag försöker berätta den så att de som lyssnar känner och förstår hur den här herden brydde sig om ett stackars får som kommit bort. Den religionspedagogiska kunskapen gör dock att jag stannar där och jag försöker alltså inte säga: "Sån är Gud". Jag överlåter åt barnet självt att, när den mognaden finns, dra dessa slutsatser.

3. *Bron till verkligheten.* All predikans svårighet har med detta att göra. Inte minst gäller det "predikan" för barn. Det gäller frågan om vad berättelsen eller texten har med mig att göra. Om texten och dess budskap inte landar i verkligheten, riskerar jag att göra Jesus till en av de många människor i historien som man kan känna till, som gjort viktiga saker, men som i djupet inte berör mig. En förutsättning särskilt för "predikan" för barn är därför att jag själv tycker om texten, att den är verklig för mig själv; annars blir det troligen fel, hur metodiskt och pedagogiskt duktig jag än är.

4. *Knyt an till liturgin.* Anknytningen till uttryck eller handlingar i den gudstjänst i vilken barn-"predikan" ingår är ett sätt att relatera bibelberättelsen till verkligheten. Därför är det lämpligt att låta t ex Bartimeus rop, "Jesus, Davids son, förbarma dig över mig", bli ordagrant återgivna och inte "tillrättalagda" för barn. Texter som innehåller liturgins ordförråd hör till det som barnen bör få för att kunna växa in i.

5. *Förklara inte allt.* Det finns en frestelse, när man riktar sig till barn, nämligen att försöka förklara, "så att de förstår". Naturligtvis bör språknivån vara ungefär på barnens nivå. Där emot bör jag ständigt påminna mig om att mycket i det vanliga livet "förstår" vi intuitivt, känslomässigt, och inte bara intellektuellt. Då vägar jag tro att det även kan gälla "predikan". Att jag inte menar, att detta skall tas som intäkt för slarv med en genomarbetad framställning hoppas jag det ovanstående gjort tydligt.

6. *Att läsa texten sist.* Ibland kan det vara lämpligare att börja med berättelsen, "predikan", dialogen, och så som en sammanfattning läsa direkt ur bibeln eller evangelieboken. Detta förankrar berättelsen på ett bra sätt och det kan vara bra för de äldre barnen (som kanske t o m kan läsa texten själva) och de vuxna i gudstjänsten.

7. *På barnens nivå.* Detta med barnens nivå gäller också var "predikanten" befinner sig. Om man vill nå kontakt med barn, måste man "krypa ner" till deras nivå, även rent fysiskt. Predikstolen är inte idealisk; den markerar mer avstånd. Beroende på hur många barnen är går det att samla dem på golvet framme i kyrkan och själv också sätta sig ner på golvet eller huka sig eller ta fram en stol. Med högtalarutrustning torde det man säger ändå kunna nå de vuxna i församlingen. När man däremot säger något till de vuxna kan man resa sig och med sitt kroppsspråk markera vilka man talar till.

TEXTVALET

Normalt bör man använda innevarande *söndags evangelium eller GT-text*. Brevtexterna lämpar sig sällan för predikan för barn. Många söndagar är det dock svårt att hitta "barn"-perspektivet i texterna. Det är lätt att lura sig, tex att tro att berättelsen om Jesus som välsignar barnen är en bra barn-text. Om jag försöker återberätta den med poängen att Jesus är sån att han bryr sig om barnen, finns risken att barnen lite förundrat tänker: "Vad är det för märkvärdigt med det då?" Nej, från barnets horisont är utgångspunkten att barnet är i cen-

trum, älskat osv (om inte uppfostran medvetet eller omedvetet berövat det denna rätt). Berättelsen om hur Jesus välsignar barnen har i evangelistens mun en direkt adress till de vuxna: Låt barnen komma till mig och hindra dem inte!

När söndagen inte har någon text jag tycker mig kunna använda som utgångspunkt för "barnpredikan", inte ens genom en uppdiaktad iakttagare som återberättar, så finns två tänkbara vägar. 1) Jag kan utgå från *söndagens tema* och försöka göra en egen berättelse. Viktigt är då att bevara syftet, att även då berättas om hurdan Jesus är. Det ligger annars snubblande nära att åstadkomma "sedelärande" berättelser, som gamla tiders söndags-skoltidningar var fyllda med. 2) Den andra vägen är att ta tag i *kyrkoårstidens tema*, något som är möjligt under advent, jul, fastan och påsk och pingst, litet svårare under trefaldighetstiden.

Kan man använda texterna och *Jesu under* för barn? Ja, det tror jag att man frimodigt kan göra. Utgångspunkten bör hela tiden vara att berätta om hurdan Jesus är, hurdan Gud är och relationen till verkligheten. En förutsättning är naturligtvis att jag tror att Jesus gjort det jag berättar om. Att här försöka tillämpa den s k "narrativa" teologin blir felaktigt. Den "narrativa" teologin menar, att det är ointressant om det som evangelierna berättar om verkligen har skett, ty det ger ändå uttryck för hurdan Gud är och hur han verkar idag. (Jag måste erkänna att jag har svårt att begripa detta, även om jag kan se en poäng, nämligen att man söker efter textens eget budskap, så som jag pläderar för när det gäller predikan för barn, och inte stannar i det rent historiska på ett sätt som medför att det som skedde då har mycket litet att göra med mitt liv nu.) Överfört på texter om Jesu underverk skulle tyngdpunkten i mitt återberättande ligga i t ex Jesu omsorg, hans vilja att hjälpa, att han är Gud. Däremot tycker jag att man bör undvika "trollkarls"-syndromet som lätt uppstår om jag betonar, "Tänk, att Jesus kunde göra sånt!". Jag tror att man är trogen mot evangelistens budskap om man i berättelsen om Jesus som stillar stormen betonar att Jesus var med lärjungarna, som i sin rädsla över stormen glömt bort honom. Lägga märke till att jag skriver "betonar" Jesu

närvaro. Självklart måste man berätta om hans makt över vinden och vågorna - han är ju himmelens och jordens Herre - men betoningen bör enligt mitt förmenande, för att undvika att göra Jesus till en trollkarl, ligga på hans närvaro och omsorg. Ty där finns ju bron till verkligheten: i storm, i oro är Jesus närvarande även när jag glömmmer bort det. Jag kan be honom om hjälp.

Inför *Stilla veckan och påsk* finns en aspekt som jag tycker är viktig. Barn som får undervisning om Jesus brukar tycka om honom. Det är därför en hjälp för barnen - och även trohet mot evangeliet - att inte abrupt berätta om att Jesus blev tillfångatagen och dödad. Visserligen är mycket i världen så grymt även idag. Jesus däremot visste själv att vägen gick mot lidandet och döden och han förberedde lärjungarna på det. De tycks enligt evangelierna inte riktigt ha förstått det, men efteråt kom de ihåg att han hade sagt detta. För barnen är det bra att förbereda korset just på Jesu eget sätt, att han visste om det och att han ändå valde att gå till Jerusalem, därför att han visste att hans död och uppståndelse skulle öppna vägen hem till Gud. Bilden av Jesus på korset, som kan vara svår för många, kan målas upp som Jesu öppna famn mot oss: "Så älskar Gud oss". Här kan man anknyta till sv ps 137:4, "Din kärleks aldrig slutna famn oss evigt drar till sig. Och namnet över alla namn har korset givit dig." Även sv ps 223:1 ger ett sant perspektiv också för barn: "Jag vet en port som öppen står, där från de gyllne salar en klarhet som från korset går om Kristi kärlek talar...."

AVSLUTANDE SYNPKUNKTER

1. *Vem får "predika"?* Prästen har uppdraget och ansvaret för ordets förkunnelse i församlingen. För att självständigt ansvara för förkunnelsen måste den som inte är prästvigd ha sk venia från biskopen. Jag vet inte om jag är alltför lättsinnig, när jag menar att i ansvaret som präst måste ligga möjligheten att låta därtill "begåvade" ledare i familjearbetet få "predika" för barn (och vuxna) även i församlingsgudstjänsten. Många av ledarna (både diakoner, församlingspedagoger och -assistenter och sk frivilliga söndagsskollärare och

barnimmeledare i våra församlingar), gör ju redan samma sak i barngruppen och ibland både för föräldrar och barn.

Att predika för barn är inte alla prästers uppgift. Inte minst på detta område är det viktigt att känna igen de gåvor Gud gett. Det handlar alltså om gåvor och utrustning och inte om modellen att den yngste, nyss prästvigde är den som passar bäst att arbeta med och predika för barn. Den som har gåvor för detta och därför får ta ett huvudansvar för församlingens familjegudstjänster och familjemässor och i församlingar med många barn ofta får "predika" för barn (och vuxna) bör - inte minst för sin egen skull - inte enbart ägna sig åt denna form av predikan.

2. *De som kommer bara en gång.* Normalt har vi en grupp barn som vi träffar i barngrupper och i bästa fall också i gudstjänsten. Dessa barn får ju genom den regelbundna samvaron med ledare och präst en möjlighet att växa in i den kristna tron och verkligheten. Dock måste jag få understryka, eftersom jag här främst skrivit om predikan eller dialog med barnen, att jag är tveksam till en kyrklig barnverksamhet där inte föräldrarna är engagerade. Detta är dock inte platsen att ta upp den diskussionen.

Till våra gudstjänster händer det ju att familjer och även ensamma barn droppar in en gång (på försök) och sedan ser vi dem inte mer. Hur fungerar då en sån här predikan för barn, där man inte har möjlighet till den komplettering som regelbundenheten ger? Detta gäller naturligtvis alla tillfälliga kontakter och det är fel att ställa något särskilt krav på barnpredikan. Möjligen tror jag att en "predikan" för barn, där det märks att predikanten bryr sig om barnen och där dialogen får fram hurdan Jesus är och detta förankras i verkligheten t o m kan ge en verklig erfarenhet av Guds närhet. Till sist ligger huvudansvaret för varje människas liv och frälsning på Gud själv. Frågan om de tillfälliga deltagarna är egentligen ingen fråga som har att göra med själva "predikan" utan mer med församlingens evangelisation, ev eftersamlingar som kan fånga upp människor osv.

REFERENSER

Brattgård, Karl-Erik. Kyrkans dopundervisning, Verbum 1970.

Fries, Martin och Kaufmann, Hans Bernhard. Mit Kindern glauben erfahren, Gütersloher Verlagshaus, Gerd Mohn 1987.

Jung, Emanuel. Söndagsskola, barn gudstjänst, SKDB 1950.

Lema, Anza A. Pedagogical and theological presuppositions of Education, Lutheran World Federation 1977.

Mathews, H.S. Revolution i religionsundervisningen, Verbum 1970 (sammanfattar Goldmann m fl).

Munksgaard, Knud. Borns religiöse opfattelse, Gyldendals 1980.

Sundén, Hjalmar. Barn och religion, Verbum 1970.

Tamn, Maare. Barnets religiösa föreställningsvärld, Verbum.

Weber, Hans-Ruedi. Jesus and the Children, World Council of Churches 1979.

Children in the way. New directions for the Church's children, National Society, Church House Publishing 1988.

Comenius-Institutets serier. Kindergottesdienst heute, GTB Kindergottesdienst.

Summary

PREACHING TO CHILDREN - SOME REFLECTIONS

This article, which deals with "sermon" for children, states that the main method in preaching to children is the dialogue. The level of the dialogue ought normally to be for children around the age of seven with some addresses to the adults, which is good also for children who have a longing for growing up and for understanding more. Children who are less than seven years old will be more impressed by a good liturgical setting, by songs and by the atmosphere of the worship and the worshipping community than by a sermon for them.

The dialogue presupposes profound commentary studies in trying to find the message of the biblical author in order to hand over to the children not only the story itself but primarily what the text has to say about God, what he is like, his attitude towards man, and what Jesus is like. It is important also to find the perspective of the children in the text, someone for the children to identify with, sometimes by "creating" a child looking, for instan-

ce at Jesus riding to Jerusalem. The bridge to reality - What has this biblical story got to do with my everyday life? - is more important than ever when preaching to children. Otherwise, Jesus will be like any interesting person in history.

When telling the children about the wonders of Jesus, you should not stress the wonder itself, turning Jesus into a heavenly magician but stress his love and compassion for people in doing the wonder. Before Easter, you may tell the children that Jesus knew that he would be killed and that he still chose to go to Jerusalem, thus avoiding for the children to become sad not understanding how people could do so to Jesus whom they love.

In the ordinary worship, try to find a text with the perspective of the child or use the theme of that Sunday or of the season. Not every priest has the gift to preach to children. Therefore, it is better that the priest asks a good teacher or leader in the parish to do the children's sermon.